

Ženski nasmeh v objemu gora

Petindvajset let od nesreče Marije Frantar

Urša Erman

Iščem nevarnosti, ne zaradi smrti, temveč zaradi življenja, ki je tam v strmih stenah in previsih najbogatejše in najlepše. To je moje življenje in veliko doživetje.
(Marija Frantar)

Mariča, Marička, uradno pa Marija Frantar, rojena Sabolek, članica alpinističnega odseka Rašica. 3. maja 2016 je minilo petindvajset let od njene smrti. Skupaj z Jožetom Rozmanom, članom AO Tržič, sta med sestopanjem s Kangčendzenge – slabe vremenske razmere so preprečile pristop na vrh gore – zdrsnila na temačno stran himalajskih zgodb.

Le kdo še ni slišal zanjo? Ali pa vprašajmo drugače – kdo je že slišal za Maričo? Vrhunsko športnico, dobitnico Bloudkove nagrade, zagnano alpinistko, ob tem pa učiteljico geografije, mamo in ženo, skrbno pomočnico na domači kmetiji in zvesto članico svojega alpinističnega odseka? Kolikokrat se njeno ime pojavi v literaturi slovenske alpinistične zgodovine? Bolj redko, pa še takrat spolzi v odmev

1

- 1 Marija Frantar Arhiv družine Frantar
- 2 Članice ženske odprave na Južno Anapurno. V zadnji vrsti od leve proti desni: Maja Dolenc, Sanja Vranac, Ana Mažar, Vlasta Kunaver, Dana Mlinar, v prvi vrsti od leve proti desni: Nives Boršič, Mariča Frantar, Mira Uršič, Irena Komprej. Arhiv družine Frantar
- 3 Mariča med vzponom na Južno Anapurno Arhiv družine Frantar

2

tragične mednarodne odprave na Kangčendzengo. Ne da bi ji storili krivico, njeno življenje predstavlja podobo neomahljive volje, predanosti in gorečnosti v iskanju sanj. V petnajstih letih od 1976 do 1991 je v svojo knjigo vzponov zapisala petsto šestdeset vzponov. Skrbno, natančno, da bralec v njih zazna pristno človekovo spoštovanje gora. Njena sposobnost in ambicioznost sta spadali v krog svetovno priznanih alpinistk. Vzporednica Miri Marko Debelak ali Pavli Jesih. Če bi jo postavili v njen čas, bi k tedanjemu razvoju alpinizma dodali ženske ponovitve najtežjih plezalnih smeri. No, verjetno več prvenstvenih smeri, saj je v ženski navezi najraje plezala prva, tako da bi se vse tri bolj opazovale kot sodelovale.

Začetki

Mariča je od rojstva živila na domačiji, kjer so upravljali z eno največjih kmetij v Vižmarjah pri Ljubljani, katere del opravil je prevzela sama. Saj je šlo za rutino, a še vedno je terjalo čas in energijo. Mati je podpirala njeno zahajanje v gore, oče pa je zadržano in od strani opazoval hčerino furijo. V začetku je plezala skrivaj, brez vednosti staršev, rekla je, da se gre malo shodit v hribe. Pa je nekega dne poklical gospod in se materi zahvalil za Maričino pomoč, saj je rešila življenje plezalcu. Od takrat so

se materi pojavljale skrbi, sploh ob mali Marjeti. Še danes začuti nemoč, ker ni premagala njene trme. A kako bi lahko, Mariča je živela svojo zgodbo, kjer je bilo malo prostora za kompromise. Soplezalca je našla kar na domačem dvorišču, njen brat Janez Sabolek (aka Sabla), je bil znan po svoji iznajdljivosti v tehnično najzahtevnejših smereh. Na primer v januarju 1981 sta v treh zaporednih dneh nanizala tri smeri v Vežici (Perčičev steber, VI-, A1; Lahova smer VI, A1, A2 in Zajeda usmiljenja V+, IV, A2). Prva dva dneva sta ponudila idealne razmere, v zadnjem dnevu ju je ujela snežna nevihta, Mariča je v opombah zapisala "strašno". Še danes odmeva zgodba o Sabli in radiu v Paklenici. Vzel je akumulator iz svojega avta in v takrat še zgornjem kampu pod Aniča Kukom nanj priklopil radio, da je poskrbel za pravo plezalsko *štimungo*. Toliko o njegovi iznajdljivosti tudi na trdnih tleh.

Spodbujanje ženskega alpinizma

Eden od Maričinih ciljev je bil ponoviti čim več smeri v ženskih navezah. Njena želja po razvijanju in spodbujanju ženskega alpinizma se je kazala tako v izbiri soplezalcev kot vodenju ženskih odprav. Pri svojih šestindvajsetih letih je vodila prvo žensko jugoslovansko odpravo na Pik komunizma (7495 m),

na katerega so se plezalkle povzpele po severni steni in preplezale Borodkinov steber, ki sega do šest tisoč dvesto metrov. Po petih dneh vzpona je na vrhu stalo vseh sedem udeleženk, ki so s tem vzponom dosegle tudi jugoslovanski ženski višinski rekord.

Uspeh iz leta 1982 ji je dal zagon za organizacijo naslednje ženske odprave spomladi 1986 na Južno Anapurno po JZ grebenu. Na odpravi so napele tri tisoč petsto metrov fiksnih vrvi, a so morale zaradi slabih vremenskih pogojev odnehati. V vseh enainštiridesetih dneh dela na gori so bili le štiri dni lepi, a to dejstvo ni preprečilo Maričinega nezadovoljstva zaradi neuspeha. V enem od intervjujev je sicer priznala, da je vreme botrovalo neuspehu, a občutek odgovornosti do vseh tistih, ki so omogočili odpravo, in do sebi zastavljenega cilja se je kazala v majhnem črvičku, ki je glodal njen spanec. Mariča ni bila oseba, ki bi odnehala po nekaj poizkusih. V rezervi se je vedno kaj našlo, da je nadaljevala. Plezanje v ženskih navezah ji je veliko pomenilo prav zaradi dodane vrednosti – večja odgovornost, pristnost in ostrenje sposobnosti v najtežjih delih smeri, saj je plezala prva.

V dvoje

Leta 1976 je na odpravi v Pamir spoznala življenjskega sopotnika Slavka

Frantarja - Čopka. Postala sta ubran par v plezanju, številni težki zimski in letni vzponi pričajo o njuni skladnosti želja in ljubezni drug do drugega. Njuna družinska prijateljca in *soferajnovca* ne bosta pozabila, kako sta Mariča in Slavko švignila mimo sidrišča v Aniča Kuku, njuna suverenost jima je omogočila večje število preplezanih smeri v enem dnevu, le zakaj je ne bi izkoristila. Leta 1980 se jima je rodila hčerka Marjeta. Ob njenem odraščanju nista opuščala svoje strasti do alpinizma, bila sta preprosta in odprta v vzgoji, ni bilo nepotrebnega kompliciranja, ki ga imamo starši in strokovnjaki danes za nujnega pri razvoju otrok. Skupne počitnice so preživljali v Paklenici, konce tednov na skupnih turah planinskega društva in alpinističnega odseka. Mariča je imela močan čut pripadnosti odseku, kjer je bila nepogrešljiva. Ob nizanju vzponov in nenehnem elanu je predstavljala motor odseka, ki je spodbujal ostale člane in postal zgled marsikateremu tečajniku/-ci. In zares, preglednica njenih vzponov je zakladnica smeri za vsakega alpinista. Službovala je kot učiteljica geografije na gimnaziji Šentvid (kasneje se je kot referentka zaposlila v podjetju Kemo). Dejstvo, da je le nekaj dni po porodu prišla nazaj na delovno mesto, priča o izrednem čutu pripadnosti

in odgovornosti do dela. Poleg redne službe, dela na kmetiji in družinskega življenja je uspela izkoristiti čas za vrhunske vzpone. Marsikdaj je ponoči nahranila živino, da se je zgodaj zjutraj iz Kamniške Bistrice namenila plezat v Vršiče. Kljub sposobnostim ni veliko solirala, več so ji pomenile težje prve ponovitve skalnih ali zimskih smeri. S Slavkom sta opravila zavidljive vzpone, med drugim

zimsko ponovitev Bohinjske smeri v zahodni steni Triglava v zahtevnem vremenu in slabih razmerah. Leta 1989 je bila zima prizanesljivejša in Mariča jo je izkoristila za težje izzive v skalnih smereh, kot sta Hudičev steber v Prisojniku in Direktna smer v Štajerski Rinki. V letu 1989 je prejela Bloudkovo nagrado za vrhunske dosežke v alpinizmu. Nagrado je sprejela kot potrditev

Najbolj izstopajoči Maričini vzponi:

Gora, smer	Soplezalec	Ocena smeri	Višina smeri	Datum	Opombe
Triglav: Obraz Sfinge	Peter Poljanec	VI (A2, A3)	300 m	15. 10. 1978	1. ženska ponovitev
Planja: Mansarda	Mare Bricelj	V (VI-, A1)	500 m	21. 10. 1978	3. ponovitev
Šite: Steber Šit	Janez Sabolek	VI (A2-A3)	550 m	22. 8. 1979	
Vevnica: Gollijeva smer	Slavko Frantar	V, VI	600 m	15. 9. 1979	1. ponovitev
Vežica: Lahova smer	Janez Sabolek	VI, A1, A2	210 m	3. 1. 1981	4. zimska ponovitev
Planja: Ileršičeva spominska	Slavko Frantar	VI+/V+, VAO	500 m	29. 7. 1984	3. ponovitev
Mali Koritniški Mangart: Zajeda Cozzolino	Slavko Frantar	VI	800 m	31. 8. 1984	
Dolgi hrbet: Spominska smer Saše Kamenjeva	Slavko Frantar	VI/V, IV, III	400 m	17. 2. 1985	3. zimska ponovitev
Triglav: Bohinjska	Slavko Frantar	IV-V	400 m	21.-22. 12. 1985	1. zimska ponovitev
Vršac: Puntarska	Robi Držan	VI A0/V-VI	850 m	20. 9. 1987	
Torre di Valgrande: Carlesso-Menti	Alenka Jamnik	VI-/A2	450 m	22. 7. 1988	
Štajerska Rinka: Direktna smer	Alenka Jamnik	V+ A0/IV-V	600 m	12. 2. 1989	1. ženska zimska ponovitev
Triglav: Helba + Čopov steber	Alenka Jamnik	VI- A0/ V	1000 m	22. 7. 1989	1. ženska ponovitev
Zahodna Cina: Cassin-Ratti	Mira Uršič	VI A0	450 m	14. 8. 1989	1. jugoslovanska ženska ponovitev
Triglav: Helba	Alenka Jamnik	VI-/A0	350 m	8. 1. 1990	1. zimska ženska ponovitev
Eiger: Klasična smer	Dare Juhant	IV-V	1800 m	13-14. 1. 1990	2. jugoslovanska zimska ponovitev, 1. jugoslovanska mešana ponovitev

za svoj trud in jo hkrati nosila kot dolžnost, da svoj talent še bolj razvije in na ta način povrne izkazano pozornost. To je bilo njeno poslanstvo, v katerem je čutila odgovornost, da izpopolni, izpili svoj talent. Ni bilo ovire, ki bi onemogočila zastavljene izzive.

Klasična smer v Eigerju

Markantna severna stena Eigerja je Mariča vabila lep čas. Kako ne, saj še danes predstavlja velik izziv še tako pripravljenim alpinistom. Skupaj z Darkom Juhantom, ki se je spominja kot izredno suverene in hitre soplezalke v vseh okoliščinah, sta opravila prvo jugoslovansko mešano zimsko ponovitev Klasične smeri. Mariča je svoje vtise večjih alpinističnih dosežkov pustila tudi v *Planinskih vestnikih*; takole je zapisala o plezanju v Eigerju:

Stene in smeri dostikrat jemljem kot žive in po videzu in prijaznosti ugibam, ali sva prijateljici ali ne. Toda če na koncu koncev prav premislim, so mi vse prijateljice. /.../

Na prijetnem pomolu sva si navezala dereze. Dare me je nekaj spraševal, ali mislim, da je pametno, če vstopiva (ali nekaj podobnega). Tako oddaljene so se mi zdele njegove besede! Zdelo se mi je, da ga skrbi in da je teža vseh eigerskih tragedij legla nanj. Pa kaj, bo že minilo! Saj ga poznam. /.../

Hitela sva, kar sva mogla. Svet na koncu rampe je zares težaven. Na majhnem stojišču se mi je zanohtalo, prijetna toplota pa se mi je po rokah razlila ravno takrat, ko sem spet morala sneti rokavice in plezati, tako da so bili po nekaj metrih prsti spet čisto trdi. Zadnjih nekaj raztežajev pa sva že plezala po temi. /.../

*Klasično smer v severni steni Eigerja sva 13. in 14. januarja 1990 plezala Marija Frantar in Dare Juhant. Ocena: IV-V, višina 1800 m, čas plezanja 20 ur. To je bila druga jugoslovanska zimska ponovitev te smeri in prva jugoslovanska ženska. (Marija Frantar, *Planinski vestnik* 6/1990)*

Nanga Parbat

Po zadnji ženski odpravi je Mariča cilje preusmerila v himalajizem, v osvajanje najvišjih vrhov. Skupaj z Jožetom Rozmanom (AO Tržič) je leta 1990 stala na vrhu Nanga Parbata kot druga

Jugoslovanka na osemtisočaku. Bila je prva ženska v Schellovi smeri in osma ženska na vrhu te gore. Takšen pa je bil njen zapis po uspešnem vzponu:

Pogled na goro me je predramil: tam nekje za nami se je pokazal Nanga Parbat – Gola gora. Pravzaprav sploh ni bil veličasten pogled; le čudna razmetana bela gmota je silila kvišku. Misli so ostale prazne, glava ni vedela, kaj bi si mislila. Posebna lepota ravno ni tale gora in zaradi svoje krute zgodovine človeka celo odbija. Pa vendar ti buri domišljijo in izziva. /.../

Gledala sem naokrog in čakala Jožo, ki ga ni bilo nekam dolgo. Saj res, prej se je pritoževal nad slabim počutjem in vnetim grlom, pa ga nisem hotela niti poslušati! Zdaj pa me je zgrabila panika, da fant ni resno bolan in da si bo premislil. Kaj naj naredim potem? In sem se vnovič odpravila nazaj okoli vogala pogledat, kje je Joža. Pa je le prišel, odložil nahrbtnik, gledal pobočje pod seboj in se smehljaj. Sama pa sem, kot da bi me bilo strah, da si ne bo premislil, s sto na uro hitela pripovedovati, da sem že vse naštudirala, kaj in kako bova, da ni tako težko in tudi ne tako zelo daleč. Pa se je le smehljaj in naposled izjavil, da sem vražje trmasta in zagnana. Isti trenutek sem svoj težak nahrbtnik že imela na ramah in sem že do pasu gazila poševno navzdol čez pobočje. /.../

Štiri dni je že minilo, kar sva se z Jožo zadnjič pogovarjala z baznim taborom, kajti prek grebena zveza ni delovala. Vse te dni sem se veselila trenutka, ko bova spet lahko klepetala s prijatelji, jim povedala, da sva v redu, da sva bila na

vrhu, da je bilo naporno ... Gotovo jih že skrbi. Zdaj, ko sem držala postajo v rokah in ko sem natančno vedela, da se bo na oni strani nekdo oglasil, pa se me je naenkrat polotila nekakšna nostalgija. Vedela sem, da to pomeni konec velike dogodivščine, da je vzpona konec, da bo odprave konec, da bo treba spet domov in živeti po pravilih, ki si jih je določila družba. V tistih zadnjih trenutkih, ki sem jih namenoma nekako podaljševala, sem tako neumno nihala med nebom in zemljo. Prestrašila sem se lastnega glasu, ko sem zaslislala tisto standardno frazo: "Baza, javi se, baza javi se, kliče trojka!"

(Marija Frantar, *Planinski vestnik* 11/1990)

Ljubezen pa ostaja v odsevu gora

Strast je bila njen utrip in ritem je udrihal v melodiji srca, da je preslišal zemeljski stan.

Mariča ostaja v alpinizmu nevidna senca. A v njenih sledih je še danes čutili ljubezen do življenja in predajanje tistemu, kar je osrečevalo njen vsakdan. V to je verjela in s svojo kleno voljo prebijala meje mogočega. Skromnost in moč sta v njenem življenju vseskozi hodili z roko v roki, čas je izkoristila kar najbolj učinkovito in ga osmislila z iskanjem notranjega bogastva. Predana goram in svojim najbližjim je korakala Življenje z veliko začetnico. Naj vas za konec prepustimo zapisani misli njenega najbližjega:

V brezmejni sinjini neba, v naročju daljne gore, so se njene sanje utrnile v tišino lesketajoče se lepote. ◉